

Анастасія ЖОВТОНОГА
магістрантка II курсу
спеціальності 242 Туризм і рекреація
Науковий керівник – доц. Богдан ПУШКАР

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ ПРОСТО НЕБА

Культурне дозвілля відіграє важливу роль у формуванні пізнавальної активності суспільства: відвідувачі скансенів здобувають нові знання, відкривають для себе історичні та культурні явища, поєднуючи відпочинок із творчим досвідом. Дозвілсьве середовище музеїв просто неба є динамічним і потребує постійного оновлення, однак не всі українські скансени встигають адаптуватися до зростаючих очікувань аудиторії. Формати заходів можуть бути як короткотривалими, так і тривалими, а їхній темп визначають культурні та психологічні потреби відвідувачів. Специфіка музеїв просто неба полягає в експонуванні нерухомих пам'яток архітектури, археології та історії, а також у використанні природного середовища як частини експозиції. Водночас значна частина культурної спадщини скансенів сьогодні перебуває під загрозою через воєнні руйнування, що може призвести до втрати унікальних об'єктів [1].

Розвиток сектору культурно-дозвілєвих послуг посилює потребу в технологічно насичених програмах і спеціалістах, здатних працювати з новими інструментами. Проте діяльність багатьох скансенів стримується обмеженням фінансуванням: ресурси зазвичай спрямовуються на утримання наявної інфраструктури, тоді як створення нових експозицій та модернізація практично не підтримуються. Також бракує приватних інвестицій, які могли б забезпечити розвиток таких установ. Попри очевидний вплив цифровізації, питання її ролі у дозвілєвій діяльності скансенів досліджено недостатньо. Актуальність цього напряму посилюється і через умови війни, які не лише ускладнили організацію заходів, а й стимулювали появу нових форматів роботи [3].

Після початку повномасштабної війни зріс суспільний інтерес до української культури та традицій. Однак, щоб підтримувати увагу аудиторії, скансени мають активно впроваджувати цифрові технології у свої комунікаційні стратегії. Світові музеї вже успішно використовують соціальні мережі, інтерактивні виставки, віртуальні тури, інфлюенсерів і партнерства з брендами, що підвищує рівень залучення відвідувачів.

Водночас російська агресія створила додаткові ризики для музейної галузі. За три роки війни в Україні постраждали 121 музей і галерея [4], що підкреслює необхідність не лише модернізації, а й

посилення захисних механізмів для культурних установ.

Виклад основного матеріалу. Перший скансен на території України з'явився 60 років тому – у 1964 році в Переяславі-Хмельницькому. Уже за кілька років музеї просто неба почали відкриватися в інших регіонах: в Ужгороді (1965), Львові (1966), Києві (1969), Чернівцях (1977) та інших містах. Кожен із них має власну історію становлення та робить помітний внесок у розвиток вітчизняного туристичного простору. На нашу думку, саме обласні скансени дають змогу найповніше простежити особливості історичного розвитку кожного регіону й водночас популяризувати музейний туризм в Україні [7].

В Україні діють 16 музеїв просто неба. Вони поділяються на національні, регіональні й локальні.

Показовим прикладом є Закарпатський музей народної архітектури та побуту в Ужгороді, розташований майже в центрі міста, поруч із середньовічним замком. Протягом 1965–1979 років сюди було перевезено близько двох десятків житлових, господарських і культових споруд із різних районів області. Музей задумували не просто як демонстрацію зразків народного будівництва, а як умовне «міні-село». Просторова структура експозиції відтворює карту Закарпаття: спершу представлені садиби з рівнинних територій, далі – традиційні оселі лемків, бойків і гуцулів, а також окремі садиби етнічних румунів та угорців, які історично проживають у краї [5]. Особливої уваги відвідувачів заслуговує дерев'яна церква, зведена без жодного цвяха, а також дзвіниця, кузня, млин, школа та інші об'єкти народних ремесел, що демонструють роботу столярів, гончарів, бондарів, ткачів та вишивальниць [6].

У 2017 році Google спільно з Міністерством культури України оцифрували сім музеїв просто неба та презентували сайт «Музеї просто неба», що дає можливість здійснити віртуальну подорож і ближче познайомитися з народною архітектурою та побутом України. На платформі доступні 3D-тури, які також можна переглядати в режимі Street View на Google Картах.

До віртуального проєкту увійшли: Національний музей народної архітектури та побуту України (Пирогів), «Шевченківський гай» у Львові, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Переяслав-Хмельницький), Закарпатський музей народної архітектури та побуту (Ужгород), «Мамаєва Слобода» (Київ), Запорізька Січ – Національний заповідник «Хортиця» (Запоріжжя), Резиденція Богдана Хмельницького (Чигирин).

Для початку віртуальної мандрівки достатньо вибрати один із цих музеїв на карті. Проєкт пропонує голосовий супровід трьома мовами – українською, російською та англійською. За допомогою 360-градусних

панорам користувачі можуть не лише оглядати територію, а й зазирнути всередину будівель та ознайомитися з експозиціями. Навігація і голосові підказки допомагають дізнаватися більше про експонати, а функція «Прокласти маршрут» одразу перенаправляє на Google Карти для вибору найзручнішого шляху до музею [8].

Коли почали з'являтися перші музеї просто неба, рушійною силою їх створення було прагнення зберегти культурну ідентичність та традиції сільських громад, які опинилися під загрозою в умовах масштабних соціальних змін [12, 14, 16]. Подібні процеси спостерігалися і в 1960-х роках: це був період глибоких суспільних трансформацій, що спричинив зростання інтересу до життя «незможних» верств населення та переосмислення ролі музеїв і принципів формування їхніх колекцій [17, 10]. У цей час Міжнародна рада музеїв висловила сумніви щодо традиційного розуміння музею як установи, що лише збирає й зберігає матеріальну спадщину людства, підкресливши, що така модель не охоплює всього спектра значущих проявів розвитку людини та позбавлена знання й досвіду інших суспільних сфер.

Саме на цьому тлі кількість музеїв просто неба у світі почала стрімко зростати. У різних країнах створювалися нові заклади, покликані зберігати не лише житлові та господарські будівлі сільських територій, а й промислові об'єкти, причому значну частину таких музеїв заснували місцеві громади [17, 10, 15].

Цей інтерес до повсякденного й «скромного», на противагу елітарному, і сьогодні лишається ключовою рисою музеїв просто неба. Вони суттєво відрізняються від традиційних музеїв як добorem матеріалу, так і підходами до навчання: активна участь відвідувачів, інсценізація історичних подій та елементи «живої історії» є важливими складовими їхньої музеології. Натомість у класичних музеях інноваційні методи здебільшого застосовуються лише у межах окремих виставкових проєктів, а основою залишаються об'єкти колекції [9, 13, 11, 18].

Якщо говорити про формування феномену скансенів у Європі, то музеї просто неба стали однією з найяскравіших культурних ініціатив кінця XIX – початку XX століть. Перший такий музей був заснований 11 жовтня 1891 року на острові Юргорден у Стокгольмі. Ще до цього, у 1810 році, на острові звели літній павільйон із садом, що отримав назву «Скансен» через розташовану поруч фортецю. Через 80 років цей маєток придбав шведський історик Артур Хазеліус, який і перетворив його на перший у світі музей просто неба. Тут зібрали житлові та господарські споруди з різних регіонів Швеції, а з часом – цілі ремісничі комплекси: кузню, майстерню складува, пекарню. Протягом перших 20 років музей активно розширювався, приймаючи

нові будинки, садиби й навіть тварин для невеликого звіринцю [2].

Висновки. Музеї просто неба відіграють важливу роль у розвитку культурно-дозвілєвого простору України, поєднуючи унікальність архітектурної спадщини з можливостями сучасної комунікації. Скансени виступають не лише осередками збереження народної культури, а й потужними інституціями неформальної освіти, що сприяють формуванню пізнавальної активності відвідувачів. Їхня специфіка полягає у використанні природного середовища, автентичних об'єктів та інтерактивних практик живої історії, що створює оригінальний формат дозвілля, недоступний у традиційних музейних просторах.

Разом із тим розвиток українських музеїв просто неба стикається з низкою об'єктивних викликів. По-перше, обмежене фінансування спричиняє стагнацію у створенні нових експозиційних рішень та гальмує модернізацію інфраструктури. По-друге, значна частина об'єктів культурної спадщини опинилася під загрозою внаслідок російської військової агресії, що потребує посилення охоронних механізмів, термінового оновлення систем безпеки та розроблення планів консервації. По-третє, нестача фахівців у сфері культурного менеджменту й цифрових технологій уповільнює впровадження інноваційних підходів до роботи з аудиторією.

Цифровізація має потенціал компенсувати частину системних проблем. Досвід Google та Міністерства культури України щодо створення віртуальних 3D-турів доводить, що сучасні технологічні практики здатні підвищити доступність скансенів, розширити географію аудиторії та забезпечити безпечні формати участі навіть у кризових умовах. Інтеграція 360-градусних панорам, віртуальних маршрутів, мультимедійних пояснень і голосового супроводу формує нові види дозвілєвої діяльності, орієнтовані на широкі верстви населення та молодь.

Скансени також сприяють посиленню туристичної привабливості регіонів, адже демонструють локальні культурні особливості, етнографічні традиції та історичні ландшафти.

Список використаних джерел:

1. Банах В. М. Нова музеологія та актуалізація нематеріальної культурної спадщини. Історико-культурна спадщина в еру глобалізації: теоретичні та прикладні аспекти: тези III Міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 02–03 черв. 2016 р. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 3–6.

2. Башкатов В. До історії скансенів у Європі. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/83850/04-Bashkatov.pdf?sequence=1>.

3. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. № 1, 2024.

4. За 3 роки повномасштабного вторгнення агресор зруйнував та пошкодив 1390 пам'яток культурної спадщини і 2205 об'єктів культурної інфраструктури | Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/za-3-roky-povnomasshtabnogo-vtrigennya-agresor-zrujnuvav-ta-poshkodyv-1390-pamyatok-kultumoyi-spadshhyny-i-2205-obyektiv>.

kulturnoyi-infrastruktury/.

5. Закарпатський музей народної архітектури та побуту (скансен). URL: <https://castles.com.ua/skansen-uzhgorod.html>.

6. Закарпатський музей народної архітектури та побуту. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/zk/ug/uzhgorod/museums/skansen/>.

7. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. Вип. 5. Переяслав, 31 трав. 2024. С. 21–23.

8. Hromadske. Google та Мінкульт створили 3D-тур музеями України просто неба. Hromadske, 18 лип. 2017. URL: <https://hromadske.ua/posts/google-ta-minkult-stvoryly-3d-tur-muzei-ukrainy-prosto-neba>.

9. Colomer, L. 2002. 'Educational facilities in archaeological reconstructions'. Public archaeology, 2(2): 85–94. DOI: <https://doi.org/10.1179/pua.2002.2.2.85>.

10. Davis P. 2008. 'New museologies and the ecomuseum'. In Graham, B and Howard, P (eds.), The Ashgate research companion to heritage and identity, 387–414. Hampshire: Ashgate Publishing.

11. Hayes D and Slater, A. 2002. "Rethinking the missionary position" – the quest for sustainable audience development strategies'. Managing Leisure, 7(1): 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1080/13606710110079882>.

12. Jong A and Skougaard, M. 1992. 'Early open-air museums: traditions of museums about traditions'. Museum International, 175(3): 151–157. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0033.1992.tb01050.x>

13. McPherson G. 2006. 'Public memories and private tastes: The shifting definitions of museums and their visitors in the UK'. Museum Management and Curatorship, 21(1): 44–57. DOI: <https://doi.org/10.1080/09647770600602101>

14. Moolman H. 1996. 'Site museums: Their origins, definition and categorisation'. Museum Management and Curatorship, 15(4): 386–400. DOI: <https://doi.org/10.1080/09647779609515499>

15. Rentzhog S. 2007. Open air museums. The history and future of a visionary idea. Kristianstad: Jamtli Förlag and Carlsson Bokförlag.

16. Williams-Davies J. 2009. "Now Our History is Your History": The Challenge of Relevance for Open-Air Museums'. Folk Life, 47(1): 115–123. DOI: <https://doi.org/10.1179/175967009X422864>

17. Young, L. 2006. 'Villages that Never Were: The Museum Village as a Heritage Genre'. International Journal of Heritage Studies, 12(4): 321–338. DOI: <https://doi.org/10.1080/13527250600727059>

18. Zipsane, H. 2006. 'Lifelong Learning in Open Air Museums – A fascinating part to play in Europe'. (August 2005), 1–7.

Василь СКІРКА

магістрант II курсу

спеціальності 242 Туризм і рекреація

Науковий керівник – доц. Ярослав МАРИНЯК

ІСТОРИЧНІ МІСТА ПОДІЛЛЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

Нове розуміння культури в суспільстві й усвідомлення необхідності збереження культурної спадщини у світі розширюють перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму, подальше використання історико-культурного потенціалу стародавніх та